

Karinthy Frigyes:

SZÜKSÉGLET ÉS DIVAT

Egy ankét tanulságai

Gyorsan előrebocsátom: ez most nem propaganda az eszperantomozgalom mellett, amelynek tárgyában néhány hét péntekjén ankétot tartottunk, kitűnő írókat hallgattunk meg, pro és kontra, lelkes és érdeklődő laikus és nem laikus közönség előtt. Ezúttal néhány tanulságot szeretnék levonni, nem is az ankétról, csak az ankét alkalmából, általános érvényűeket, függetlenül a mozgalomtól.

S mivel a tanulságokat nagyon érdekesnek tartom, hogy így mondjam: nagyon „fekszenek nekem” a maguk paradox és kételtű mivoltában, legszívesebben szemléltető módon beszélek róluk, még hozzá (hogy mingyárt paradoxonnal kezdjem) szerénységből a magam *bőrén* (s nem hiúságból a magam *személyén*) szemléltetve a levont tanulságot.

A kitűnő Szász Zoltán, aki egyszer megjelent köztünk, benyomásairól beszámoló elég tekintélyes cikkében csodálkozásának adott kifejezést, hogy egy ilyen komoly mozgalom összejövetelén az elnöki székben egy „humoristát” (az én volnék) talált, aki még hozzá azt is bevallotta, hogy nem is tud tisztességesen eszperantóul. Egyébként elismerte, hogy igen érdekes és izgalmas kérdésekről volt szó, csak azt találta feltűnőnek, hogy e kérdések horderejéhez képest milyen felületes és könnyed hangon folyt a vita - sok volt benne (hogy az ő stílusát használjam) a „dőreség” és „balgaság” - röviden: másképpen képzelte a világnyelv óriási jelentőségű eszményének úttörőit és apostolait.

Akik az ankétot végighallgatták, bizonyára hevesen tiltakoznának e beállítás ellen: bizony, sok komoly általános és szakkérdés merült fel, s egynémelyikbe alaposan belemerültünk. De feltéve, hogy abban a félórában, amikor Szász Zoltán köztünk tartózkodott, csakugyan tréfás volt a hangulat, szabadjon feltennem a kérdést: *ártottunk* ezzel az eszperantó *ügyének*, vagy használtunk?

Mert más dolog az eszmény és más dolog az eszmény „ügye”.

Itt van mingyárt Szász Zoltánnal való esetem.

Jó néhányszor írtam magam is a világnyelv kérdéséről, igen komolyan és behatóan, a kérdés gyökeréig igyekeztem hatolni, széles fogalomköröket kapcsoltam bele, tartottam magam a tárgy lényegéhez, elvi szempontokat vettem fel. Még a Penklubban is felszólaltam annak idején.

Mindezzel soha nem sikerült elérnem, hogy például Szász Zoltán kritikus szellemének pompás pengéje, e nemes acél, hüvelyében megmozduljon, vagy akár egy mellékmondatban méltassa vitára és megfontolásra érdemes gondolatnak azt a feltevést, amely szerint éppen nekünk, magyaroknak volna legnagyobb érdekünk a világnyelv érvényesülése.

Most, abból az alkalomból, hogy szenvedélyes érvelés és ágálás helyett némi felületes könnyedséget vélt felfedezni a mozgalom vezérkarában, egyszerre egész oldalt szentelt az eszperantónak. S kiderült, amit nem vallott be eddig, hogy *lényegében* helyesli, s ha nem is reméli, kívánatosnak tartja sikerét és diadalát.

De másokkal is így voltunk.

Az ankét elején megjósoltam, hogy így lesz. Kifejtettem, hogy az eszperantó magyar sikerének (külföldön jobban állunk) egyik legfőbb akadályát az *ellenfelek* hiányában látom, ennek pedig az a furcsa oka van, hogy az eszperantó szükségessége, hiánya, a mellette felhozható érvek olyan világosak és meggyőzőek, hogy nem adnak módot ellenállásra. Mint ahogy két hét alatt meg lehet tanulni eszperantóul, fél óra alatt a legmakacsabb ellenérveket le lehet szerelni, amiket a mozgalom ellen bárki felhozhat - a leszerelt ellenfél *saját* gondolatait feladni kény-

szerülvén, az újakat ímmel-ámmal veszi be (szellemi téren nem divat a cseregyerek-rendszer), inkább elfelejti az egész kínos ügyet, lezárja, ad acta teszi, napirendre tér fölötte. A kitűnő publicisták közül, akik az ankét idején végre mégiscsak *írtak* legalább a kérdésről, egyik se jött el meghallgatni bennünket - az egyetlen Kosztolányi Dezső, aki rendkívül érdekesen és vonzóan fejtette ki ellenszenvét, egy óra múlva meggyőzve távozott, és - egy sort se írt az egész kérdésről.

Szász Zoltán is csak azért írt, mert ellentmondást látott a negyvenéves mozgalom, s annak félórás letárgyalása között - ez a *furcsaság*, ez a *kuriózum*, ez a jelentéktelennek látszó mozzanat inspirálta érdeklődését.

***

Tudom, hogy sok író társam szemében nem rokonszenves, nem „művészi”, nem „íróhoz méltó” az a gyermekes makacsság, amivel az általuk *mesterségesnek* nevezett nyelvet...

Most vigyáznom kell a kifejezésre.

Nem „propagálni” akarom.

Nem elfogadtatni, nem meggyőzni az embereket.

Szeretném *divatba hozni*, nem is magát az eszperantót, hanem az eszperantó iránti érdeklődést.

Ehhez nem kell tudni eszperantóul.

Ehhez csak *hinni* kell benne (feltéve, hogy önzetlenül csinálja az ember), hogy okos és helyes és szép dolgot akarok divatba hozni. Nem apostoli fanatizmussal, nem vértanúhittel (ilyesmit, bevallom, nem érzek magamban), csak azzal a vértanúságnál kevésbé tiszteletre méltó, de a gyakorlatban hasznosabbnak bizonyult passzióval és kíváncsisággal, amivel egy kereskedő vagy ügynök szeretne „bevezetni” egy világsikerre is alkalmasnak látszó cikket, mert szereti, és mert szívéhez nőtt, és másokkal is meg akarja kedveltetni.

Éppen ezért, mert *cikkről* van szó, nem riadok vissza azokról az eszközöktől, amikre bármelyik ügyes kereskedő vagy bizományos megtaníthatja a finnyás „művészelket”.

***

Ők a mesterségükkel tisztában vannak, s a jóhiszeműek (ha maguk is jónak és hasznosnak tartják a cikket) az eszközök dolgában, rendszerint sokkal kitűnőbb ember- és tömegismerőnek szoktak bizonyulni, mint a világmegváltó gondolatok hirdetői.

Örömhír helyett örömhirdetést hoznak - és nekik van igazuk.

Ők egész természetesen, minden filozófia és spekuláció nélkül, öntudatlanul *alkalmasak* azt az egyedül célravezető módszert, aminek lélektani tapasztalatait alábbiakban szeretném, keserves tömörítéssel, egészen rövid tételbe foglalni.

***

Csak *tétel*, amit állítok - nem törvény, csak *tapasztalat*.

De érdemes leszögezni, mert mint a legtöbb tömeglélektani megismerés, paradox eredményt hoz ki, ellentmond a spekulációból származó szociológiai, sőt gazdasági törvénynek.

A törvény azt állítja, hogy kereslet és kínálat viszonyát minden téren a *szükséglet* szabályozza.

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy ez a törvény nagyon szépen beválik a növény- és állatvilágban, de az embernél minduntalan tekintetbe kell venni valamit, ami az egész számítást összezavarja, mást mutat a valóságban, mint amit papírforma szerint várni lehet.

Ennek a valaminek még nincsen végleges, közösen elfogadott neve, körülírása, közös nevezőre hozott, *ténybeli* létezésnek elismert princípiuma az emberi természetben.

Nevezik „korszellem”-nek, lelki áramlatnak, vallásnak, érzelmi igénynek, vagy - akik mindenáron meg akarják menteni a törvényt - kultúr-*szükségletnek*.

Legyünk szerényebbek. Nevezzük egyszerűen divatnak.

„Divat”, ez a szó azt jelenti, hogy vágyom valamire, amire nincsen szükségem, egyszerűen azért, mert másoknak is van.

És ez a vágy - megint csak a tapasztalat szerint - sokkal erősebb lehet annál, ami a szükséglet kielégítésére irányul.

Hogyan lehet ez?

Ez némi enciklopédia - a kérdésre majd máskor felelek.

Most csak ennyit, még egyszer: sok százmillió férfi hord a nyakában egy teljesen fölösleges rongydarabot, „nyakkendő” néven, s mindegyik tudja, hogy nincs rá szüksége - *furcsaság* és kuriózum princípiuma azonban erősebb, mint a meggyőződés, hogy valaminek lennie kell, vagy nem kell lennie.

Az eszperantó nem akkor fog győzni, ha szükségszerűségének egész tartalmát mindenki felismeri - ilyen általános felismerés a világbéke szükségletén kívül nagyon sok van anélkül, hogy egy jöttával közelebb hozná kielégítésünk megvalósítását - hanem akkor, ha ebből a tartalomból az a kevés válik közkinccsé, ami mindig *több* az egésznél, mert *elég* hozzá, hogy a tömeg lelkesedni tudjon érte.

Pesti Napló, 1933. június 18.